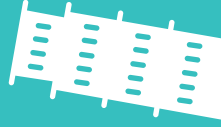

munice

JIŘÍ HANUŠ

LEKCE Z KULTURNÍ HISTORIE

Základy MODERNÍ EVROPY

munice

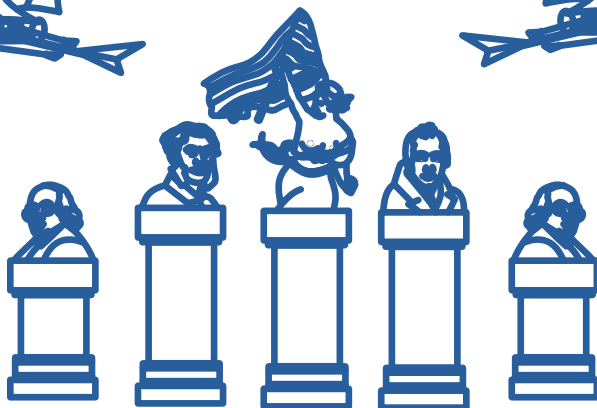
ZÁKLADY MODERNÍ EVROPY

LEKCE Z KULTURNÍ HISTORIE

Jiří Hanuš

Masarykova univerzita
Brno 2024

Redakční okruh

Mgr. Tereza Fojtová (Masarykova univerzita)

doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D. (Masarykova univerzita)

prof. PhDr. Mgr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed. (Masarykova univerzita)

Mgr. Hana Laudátová, Ph.D. (Nadace Partnerství)

PhDr. Alena Mizerová (Masarykova univerzita)

doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D. (Masarykova univerzita)

doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D. (Masarykova univerzita)

prof. RNDr. Jan Slovák, DrSc. (Masarykova univerzita)

PhDr. Mgr. Andrea Slováková, Ph.D., MBA (Filmová a televizní fakulta AMU)

Zakládající člen doc. Ing. Ivan M. Havel, CSc., Ph.D., (†2021)

© 2024 Jiří Hanuš

Ilustrace © 2024 Nikola Kalinová

© 2024 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0527-6

ISBN 978-80-280-0526-9 (brož.)

ISSN 2788-3957 (eElektronická verze)

ISSN 2695-0146 (tištěná verze)

Patří zubní hygiena do kultury?

Je evropská kultura „naše“?

Jaké hodnoty zastával Lawrence z Arábie?

Žije Bůh?

Proč nebyla domestikována kuna?

Je člověk korunou tvorstva?

Nenastal čas na reformu kalendáře?

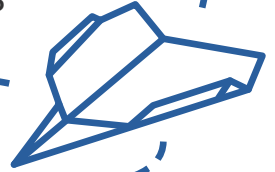
Může řidič autobusu pracovat kreativně?

Umí se demokracie bránit lumpům?

Rozuměl by filozof historie historikovi filozofie?

Proč Piet Mondrian nemaloval lidi?

Mají revoluce a antikoncepce něco společného?

Kulturní historie je multidisciplinární a zároveň interdisciplinární obor, který představuje lék na současnou fragmentaci historie. Snaží se postihnout cosi těžko uchopitelného a zároveň důležitého v dějinách, studuje proměny kultury v širokém smyslu, uvažuje o společenských hodnotách, interpretuje symboly. Blízkými sousedy kulturní historie jsou antropologie, literární historie a dějiny umění. K vzdálenějším sousedům patří sociologie, etnologie, bibliografie, geografie, archeologie, a dokonce ekologie a biologie. Publikace, které by se daly označit jako kulturněhistorické, nacházíme již v 18. století, přesto se tento obor plně etabloval až v poslední čtvrtině století dvacátého. V současnosti představuje nesmírně podnětnou arénu pro každého historika, jenž má duši filozofa.

Úvodní poznámka

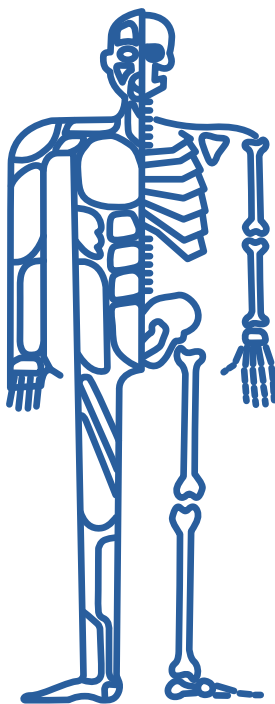
Jednotlivé kapitoly této publikace jsou tvořeny obecnějším úvodem k tématu a třemi oblastmi, které se osvědčily jako příklady nosné pro přemýšlení a diskuzi. Jedná se tedy o to, co by Angličané označili jako „kostru obalenou masem“ (*to put flesh on the bones*). Jistě, „masa“, tj. konkrétních příkladů, by mohlo být mnohem více, například i z pohnutých dějin 20. století – považoval jsem však za nutné kvůli omezenému prostoru zmiňovat zejména ty příklady, které zachycují transformaci staré, stavovské a konfesní společnosti ve společnost moderní, pluralitní, občanskou.

Jedná se o de facto rozvedené zápisy z příprav na přednášky, čímž je snad dostatečně vysvětlen i nestandardní žánr – ve snaze napsat určitou alternativu jsem asi stvořil něco na způsob starých skript. Stalo se mi tedy zřejmě něco podobného jako Gilbertu K. Chestertonovi, který chtěl napsat vlastní filozofický systém a zjistil, že napsal katolický katechismus.

Jednoduchou strukturu textu doplňují nezbytné odkazy na citovanou a doporučenou literaturu a autory – témata totiž byla probírána v kurzu celouniverzitního základu pořádaného Masarykovou univerzitou (CORE), jehož se zúčastnili studenti různých fakult, což bylo podnětné a pro mne často překvapující. A učitelé – včetně autora tohoto úvodu – se často domnívají, že vedle povinného odkazu na literaturu budou studenti dychtiví další četby.

Děkuji nakladatelství Munipress, že se ujalo vydání této drobné publikace, která je určena zejména studentům – budu samozřejmě rád, když její „akční rádius“ bude širší.

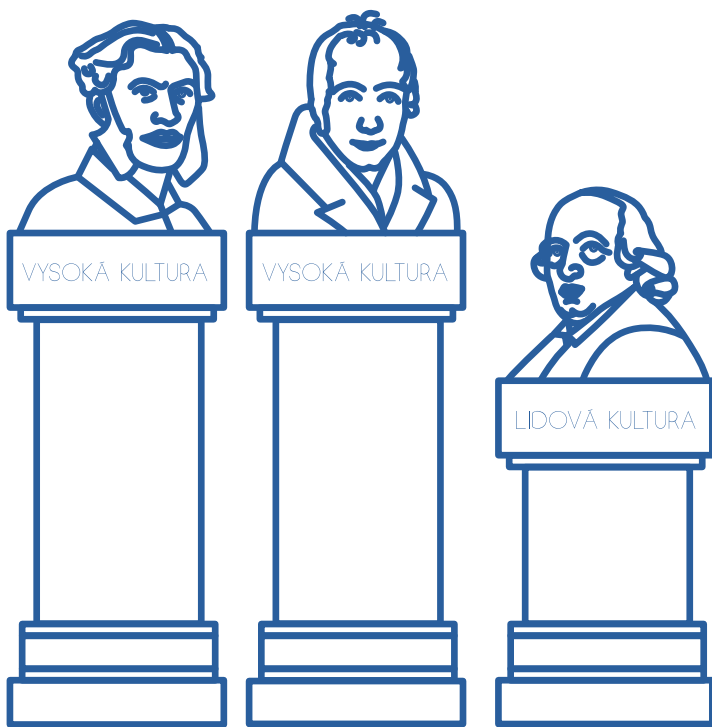
Jiří Hanuš
31. 7. 2023

Jaká kultura?

Úvodní kapitolu bych rád začal nějakou definicí kultury, ale není to snadné. Nejde jen o to, že takových definicí jsou stovky, ale také o to, že jim odpovídají různé koncepty, které souvisejí s prostorovou diverzitou a posuny v čase. Není rovněž tajemstvím, že tyto koncepty jsou závislé na pocíťovaných prioritách přítomnosti, na ideologiích, stereotypech, na sdílených hodnotách, na módních trendech a podobně. Něco napoví původ slova kultura: významy jako *pěstovat*, *obdělávat* a případně *uctívat* označují zkrátka to, co nevzniká přirozeně a samozřejmě a čeho je třeba si vážit.

Jde také o to, že máme různé představy o tom, co je kultura. V našem prostředí je asi nejtradičnější pojetí vysoké kultury většinou spojované se jmény Wilhelma von Humboldta (1767–1835) a Matthewa Arnolda (1822–1888), tedy pojetí kultivace prostředí, k níž jsou povolány elity společnosti. Toto chápání je spjato s literárními, hudebními a uměleckými výtvořy a jejich interpretací, případně s humboldtiánským chápáním univerzitní vzdělanosti, tedy propojením výuky a výzkumu. Vedle vysoké kultury však existuje něco jako lidová (národní) kultura, kterou většinou spojujeme s romantismem a nacionalismem a se jménem Johanna Gottfrieda Herdera (1744–1803). Základním termínem v této souvislosti je výřaz „lid“, který dostává v polovině 19. století mytický význam. Lid je garantem moudřosti, která je dochovaná v jeho kulturních výtvořech, často prastarých. Proto je třeba sbírat staré pověsti, písně, básně, pohádky: v nich je totiž uložena kultura

lidu, která má pro přítomnost obrozovací sílu (odtud pojem „národní obrození“). Od vysoké univerzální kultury odlišuje pojetí kultury lidové její národní akcent. Přibližně od druhé světové války se však mnohonásobně rozšiřuje pole zájmu o kulturu, přičemž stará pojetí se dále rozvíjejí (například díly o civilizacích a civilizačních okruzích). Nové pojetí se prosazuje pod názvy kulturologie či kulturní studia a spadá